

נאמר של נייר

ראשומון מילחמת יום הכיפורים * במערב אין כל

חדש נוסח היינריך בל * השכת ליל הספרים המצונזרים

מקור

החד-מימדיים

"והוא הרי את כל קרבות הכלימה עבר עם התפיסה שלו ומשהו עצום קרס בתוכו ועד עתה עדיין חונק, עומד כגוש בגדר נע, כשראה אותה נשכרת, הולכת ומת מעטת, מכלה את תחמושתה מול שירות השיריון הארוכות שזתנו קדימה ללא לאות, בעקשנות בלתי נתפסת, בהתמדה, בניגוד לכל התחויות הכנריות... בסיגנון עמום עוזי אופייני זה, פותח איש צבא הקבע לשעבר, בני ברבש, את סריבתוליו היקיצה הגדולה שראה אור החדש".

היקיצה הגדולה אינו מילחמה ושלום של מילחמת 1812 בין צרפת של נאפולן לראשון ובין רוסיה, הוא אינו במערב אין כל חדש של אריך מאוריה רימארק על מילחמת העולם הראשונה, ולא העורר מים והמתים של גורמן מילר, המתאר את מילחמת העולם השנייה. היקיצה הגדולה, אינו גם מתחת לפרטים של עמום קינן, המתאר את מצבו הנפשי של הלרי חם במילחמת 1948.

סיפור של ברבש הוא סיפורו החד-מימדי של אסף, קצין אג"ם בחטיבת שיריון, שלחמה במילחמת יום הכיפורים ברמת הגולן, השוכב בלא הכרה בבית חולים. אסף, המח"ט שלו, מתין ליקי-צחו, כדי למלט את עצמו מסכנותיה של ועדת חקירה צבאית. זהו גם סיפורם של ענת, אהובתו, של הוריו, קרוביהם וכל הקומפלקס המישפחתי של אסף.

המיבנה הספרותי הבנאלי של היקיצה הגדולה הוא מיבנה של קופסות, מיבנה של סיפור ראשומון היפאני, כאשר כל דמות מביאה את גירסתה שלה למהלך העניינים, ולפרשנות של מחלל יום הכיפורים.

המספר הראשון הוא המח"ט אלי, הי מיחבר כבר בפתיחה, בלא הסבר מעמיק די צורכו, "כל אותם נביאים נחזרים שבמכותיות ובכישוףן הובילו את הצבא להתאבדותו, הו, לנירוואנה, לעוורון... אלי, "שאת כל המילחמה הנוראה הוא עבר וקף בצריח המפקד... נשלח לוועדת חקירה, העשויה מדמויות צבאיות שור לית בעיניו, ואפילו המבוגר שבם, שקי דם הצני עצמו ברוב השכיבות כח"ר הועדה, גם הוא איננו מכיר לנו. איסה צומחים כל-כך הרבה תתי-אלוסים בצבא הקסן הזה?".

אלי נחקר על אירועי ה-11 באוקטובר 1973 בחזית רמת הגולן, תוך שהוא רואה את עצמו הופך לשעיר-לעזאזל, מצב אותו הוא מתאר כך: "אלוף-מיש" של אלי הנגבי, קצין ללא דופי, עבר ללא רבב, הרוף מעשי גבורה, עטור נסיון, למוד קרבות, ארבע פעמים נפ"צ - פעם אחת קשה - קיבל את עימוד המסת ומיספר עצמים ציין לשבת ועשיוה, פתאום ההישלה חזו, מחפשים שיערים לעזאזל. פתאום מגיע איזה ממכיל חדש שישב בבושנינגטון, שאמר לו מפקד האגדה לא היה, וממנה ועוד הקירה האנכילוסת באנשים שלא תמיד ברור מה הקשר שלהם למקצוע הי בא... ומתוך המשך עדותו הולך ומתבהר המיכלול האנושי של חטיבתו, תכנים, הרישעות, המוגבלות של בכירי החטיבה, ירידה אכזרית האנוש של דור הקצינים החדש צעה", תרדיות והחד מימדיות המאפיינות אותם, ואת דמותו

בני ברבש - היקיצה הגדולה, עורך הסידרה: יעקוב שביט, הוצאה כתר; 136 עמודים (כריכה רכה).

של אלי הנגבי, כפי שגובשה בידי של המחבר, בני ברבש. אותו מח"ט רדוד מזול גם בהגיגו בדרך הקצינים הוותיקים, מחוללי תנו-עות המחאה: "עכשיו חלקם נמנה כוודאי עם תנועות המחאה ההיסטריות, המדברות על המחלל הגדול, מקצועות את אי הסדרים, את הימ"חים המזוהים, את הקצי צפציות..." אלי המח"ט אינו מסוגל להתמודד ברדידות האופפת אותו, עם המניעים הפוליטיים והחברתיים, עם הי קיפאון שהביאו למילחמת יום הכיפורים. הוא מודד את המתרחש באוגדות ובימ"חים, ותו לא.

הפרק השני בהיקיצה הגדולה הוא סיפורו של ענת, חברתו של אסף הפצוע (פלא רפואי, הגוף בערנות מלאה והנפש עדיין שקועה בזלמות אחרים...). ענת משחררת את קשריה עם אסף כשבמהלך ההמתנה ליקיצתו של אסף היא עוברת חוויה מינית עם אלי המח"ט שלו (אחרי-כך, במלון, אחרי המישגל הוא מצלח, כשיצאתי מהמקלחת עטופה כי חלוק הרחצה והרגשת הבחילה עורנה חתקת אותי...), בעוד שזה מנסה להי-אחו ביקיצתו של אסף, לשם הוכחת יצירתו המילחמית.

אלוף, הממאן בכל תוקף להאמין שי-הקאריירה הצבאית שלו תזמן לו מיפגש עם עור מילחמה... בפרק השישי חוזר ברבש למח"ט הי מחפש את הוכחת צדקתו, בתיאור שהוא בבחינת הגילגול החמישים לתוויתו של הקצין הבכיר בסיפורו של יצחק בן-נר ניקול, מגבב ברבש קביעות כמו: "הנה אתמול בישיבת הממכ"ל, במקום ללבו כמה נושאים בעלי דחיפות עליו, נגרר הדיון לאמצעים שיש לנקוט נגד אותם האלופים החוזרים ומתראיינים באמצעי התיקשורת... מצד אחד קיימת דחיפות גדולה להחזיר את השיגרה אל כנה ומצד שני, מילחמת היהודים ביהו"דים... ומסע בנאלי לזכרונותיו הצבאיים בנוסח של: "עשרים שנה אני מפקד בצבא הזה. אני נכנס ויוצא את הגבור לות כמו שכבוד השר נכנס ויוצא את לשכתו. אני ביליתי יותר לילות בתק-ריות אש מאשר עם אשתי במיטה. כי שכבוד השר היה רמטכ"ל, אני צנחתי במיתלה ומאו אני כל הזמן מוכיל אנשים להדירות, למארכים, לפשיטות, לתקריות ולקרבות, למילחמות עקובות מרם. תמיד הצלחה מזו או אחרת. מה קורה לכם לכל הרחות? המילחמה הזאת העבירה

פרק השיעי ואחרון, הוא סיפורו של האם, הקורבן האחרון באותו ראשומון מילחמת יום הכיפורים, נוסח בני ברבש. האם, פולטת, כקודמיה דברים בגאליים, של דור האבות, דור העולים מהגולה ויאר תמלילים על חייה בקיבוץ, עימר תה עם בעלה, ועם המח"ט לשעבר של בנה. אשה מבוגרת היושבת ימים ולי-לות ליד מיטת בנה גטול-ההכרה וסור-גת, כאשר היא מעבירה בהגיגיה את בשורתה לבנה אסף, בשורת המילחמות הבאות: "אסף, אני רוצה לגלות לפניך אמת כאובה. כל אלה שנמתנים ליקי-צחק, לא לך הם ממתנים. רק אני, שכבוקר השכם פותחת את יומך, שבמשך היום אינני משה ממך ועכשיו אחרונה כאן נותרת, רק אני, לך עצמך מחכה. הכשורה שיש לי אליך איננה ורודה, רבויים לא השתנו, פכויים חדשים לא הופיעו באופי. המילחמה שהיתה, מיל-חמה קשה היתה, כך שמעתי, אך אומי רוב שהמילחמה הכאה תהיה קשה מנחה...".

היקיצה הגדולה היא כותרת, חסרת סיי כתי, היקיצה הגדולה הוא נסיון רדוד, לתאר מילחמה בחוסר כישרון ספרותי. מעלתו האחת והיחידה של הספר, והמסעה המפסידה ביותר, היא החד-מימדיות של העולם הצבאי הגברי של צה"ל, עולם מחריד עבור המילחמות הבאות, אם צודקת אמו של אסף, האומרת שהמילחמה הבאה תהיה קשה ממנה.

היקיצה הגדולה, הוא ספר של קציני מילואים גדולים, ולא על חיילים. ספר של חיסול חשבונות צבאי וחסר מש-מעות, ספר שאין בו לא בשורה גדולה, וגם לא בשורה זעירה. הבל שמחבר הספר, בני ברבש, לא זכה ליקיצה גדולה, מעורך הסידרה שפירסמה את הספר, יעקוב שביט, יקיצה שהיתה חוסכת מהספרות הישראלית את הופעת הספר הזה.

אוקטובר 1973 * אייהסדרים, הימ"חים המזוהים והקונספציות

אתכם על דעתכם, גרמה לכם לאכזר את הראש, כבר אין מה לעשות במדינה הזו חוץ מאשר להקים ועדת חקירה...".

המח"ט אלי צריך להמיר את התהילה הצבאית והמילחמית שלו בעבודה בחברת שמירה ושירותי ניקיון. תוך שהוא משכנע את עצמו ב,לא כולם צריכים להיות יצרנים של מבשורי אלקטרוניקה או מנהלי חטיבות בפתרון כור או כלל. העיבוד הוא רבת עניין ומגוונת ואפשר להתפתח לאין סוף כיוונים. אפשר להקים מחלקה חדשה שתעסק בבילוש... באמת סוחט דמעות. את סחיתת הדמעות על גורל המח"ט התועה בדרכי החיים מעורר ברבש, כאשר הוא משלה אותו לצומת תל-ברוך, במטרה לברור לעצמו פרנצה מתוך "מסדר של זנות", ומוצא "הנכה תרנית" הדואגת לפריקת תחמושת: "תשקטו הינקה. תאווה דויה. בקו שי הוא שומע את הנחותיה והוא בא לתוכה, שוקע, עולה ויורד, עולה ויורד. אלוף-מישנה אלי הנגבי בולבוב צבאי. עם זונה שלועפת לו כמפיק ליד האוזן ועם אלת, גמרת? מקנחת בקלינקס ודרך חי-רות מציתה לה סיגריה...".

ענת בת ה-32 היא נסיון קלוש לתאר את השתקפות חווית המילחמה באמצעות אשה, נסיון שבמהלכו מנצל ברבש את אתם כלי תיאור רדודים, שבעורתם הוא ניסה להעביר על הכתוב, את חוויותיהם של הגברים, שהיו במילחמה. הפרק השלישי הוא תיאור המצב, כפי שמשתקף בעיניו של אסף גטול-ההכרה. תיאור ילדותו במשק, שירותו הצבאי, חיולו לצבא-הקבע, קשריו עם נשים, מע-רכת יחסיו עם הקיבוץ, הוריו וענת. אסף רואה בהגיגו את יצירת הקשר עם ענת, הלחצים שלה שלא יחדש את חוזהו עם צבא-הקבע, לבטיו, לחצו של אלי המח"ט. הפרק הרביעי מתאר את השעות של טרם המילחמה, כאשר הוא מגויס בעל-כור-חו בידי המח"ט, ותיפקודו ברמת-הגולן. גם הפרק החמישי הוא המשך המוגזגוג הרדוד של אסף גטול-ההכרה, כאשר קטע זה מהול במעט ציניות צבאית, כמו תי-אור הפגישה עם אלוף הפיקוד: "ממצרי עים והאלוף מחייך אלי בחביבות. החי-לפת לחזור אני רואה, הוא אומר וכבר חוזר ומצמיד את עיניו למשקפת, ואני, בכל כוח, הנפה לרכא את התרוממות הנפש, הנארה המפושפת שאחות כי, האלוף זוכר אותי...". אלוף זקן, המתואר

תרגום ספרותבוסה

חתן פרס נובל לספרות שנת 1972, הסופר היינריך בל, נחשב זה למעלה מ-15 שנה לאחד מהבולטים שבין סופרי העולם. בימים אלה ראה-אור בתרגום לעברית קובץ סיפוריו הראשון של בל, סיפורים שהיקנו לו את המוניטין הראי-שוני שלו. שחברו וראויאר בסוף שנות ה-40 ובראשית ה-50.

בקובץ, שכותרתו העברית הרכבת נהגה לדייק, מצליח בל לצייר בעוצמה תי-אורית חסרת-תקדים את תהליך התבוסה האישית, בסופה של המילחמה העולמית, בקרב החיילים הגרמניים. סיפור הכותרת בקובץ הרכבת נהגה לדייק, שהוא בבחינת נובילה מלאה, מתאר את מסעו ברכבת של חייל צעיר, מביתו אל המוות שבחזית. כאשר במוחו מקננת לה רק מחשבה אחת, והיא: "אני לא רוצה למות" או, חייל, חולם והווה, חפץ לדמיין לעצמו את העתיד, חולם על חדר מלא בספרים, סולד מכל הצבאיות האופפת אותו. החייל ושאר נוסעי קרון-הרכבת עוברים עשרות תחנות-רכבת (שאלוהים יברך את תחנות-הרכבת ללא קולות צלולים..."). בהגיע הרכבת לדרדון, נתקל החייל בהסגן צעיר, שמו, בעל פרצוף אדמדם.

היינריך בל - הרכבת נהגה לדייק עטיפה: יגאל תומרקין; תרגום: פרנסיסו (למסאורולוגיה) אברהם הוס; הוצאת מסדה; 172 עמודים (כריכה רכה).